

PO SLEDI SLOVENSKE ZGODBE O SKRBNIŠTVU

Agonijo treh otrok je treba čim prej končati

Že več kot tri leta se vleče kalvarija treh otrok, zdaj starih od devet do dvanajst let, katerih ločeni starši odločitev o tem, komu bo pripadla skrb zanje, urejajo prek sodišča. Pred natanko tremi leti je v javnosti zakročil pretresljiv posnetek, ko so jih po odločitvi sodnice s silo odpeljali od matere. Mučni dogodek, v katerem je izvršitelj ob prisotnosti socialnih delavk, policije, dveh pomočnikov in očeta poskušal odpeljati šokirane, kričeče otroke, je trajal več kot štiri ure. Oče, ki je dobil začasno skrbništvo, sedem mesecev ni dovolil stikov med materjo in otroki, ti pa so od njega večkrat zbežali k mami. Potem ko je sodišče otroke že dodelilo očetu, se je pred kratkim zgodil presenetljiv preobrat, v katerem je center za socialno delo sodišču predlagal, naj jih predodelijo materi. Ali ta zasuk napoveduje konec kalvarije, ki je ne bi smel doživljati noben otrok?

Urša Izgoršek

Pred par tedni je njihova pretresljiva zgodba znova vznemirila slovensko javnost. Otroci so sredi zimске noči od očeta z vlakom skrivoma pobegnili k materi, ki živi 40 kilometrov stran. Ob njihovi nedoumljivi stiski sta se oglasili tudi predsednica državnega zbora Urška Klakočar Zupančič, ki je »kot mati in poslanka« pozvala vse organe, ki se s tem ukvarjajo, naj »nemudoma pristopijo k učinkovitemu reševanju in naj imajo pred očmi korist teh treh otrok, katerih življenja so bila v dobronem delu že zaznamovana«. Tudi ministrica za pravosodje Dominika Švarc Pipan je izrazila strah, da bi se otrokom kaj zgodilo, in napovedala, da bo na podlagi zakona o sodiščih sprožila ustrezne nadzorne mehanizme. Kot so nam povedali na pravosodnem ministrstvu, je »služba za nadzor organizacije poslovanja sodišč na podlagi medijskih objav ravnala po 67.a členu zakona o sodiščih in sodišče zaprosila za podatke in poročila o stanju reševanja zadeve. V skladu z zakonom mora sodišče zaprosilo ministrstva obravnnavati prednostno.«

Nihče jih ni poslušal

Žalostna zgodba ima dolgo kronologijo, polno manipulacij in osebnih povezav, in vrsto celo pravnim strokovnjakom nerazumljivih odločitev. Med tistimi, ki jo po novinarski plati spremljajo od začetka, je tudi novinarka revije *Jana Sonja Grizila*, ki pravi, da v vsem tem težkem času nihče od pristojnih ni poslušal otrok, upošteval njihovih želja in ni odločal v njihovo korist.

Ne le to, njene dolgoletne novinarske izkušnje, ki temeljijo na temeljitem preverjanju dejstev, in pogovori s številnimi ljudmi, ki so zgodbo družine poznali od blizu, so jo pripeljali do suma, da je sodnica pri odločanju delovala pristransko, z velikim razumevanjem predvsem za očetove argumente. V ozadju njenih odločitev bi lahko bile tudi sorodstvene oziroma prijateljske povezave. Očitno so to zaznali tudi drugi. Sodnico je zaradi pristranskega sojenja prva prijavila tožilstvu materina prva odvetnica, kazensko ovadbo proti njej je vložil tudi nekdanji ustavni sodnik Matevž Krivic in revija *Zarja Jana* s številnimi podpisi uglednih državljanov. Peticijo materinih podpornikov, da je treba otrokom nemudoma prenehati kršiti pravice do stikov z materjo, je podpisalo več tisoč ljudi. Zaleglo ni nič.

Otroci so bili že več kot dve leti v začasnem skrbništvu pri očetu, ko je mamin odvetnik, ki je prevzel primer, na Evropsko sodišče za človekove pravice poslal pritožbo, da sojenje ni bilo pošteno, saj je okrožno sodišče v Ljubljani primer dodelilo drugemu sodniku mimo pravil sodnega reda. Te kršitve na slovenskem ustavnem sodišču niso ugotovili. Da ob vseh pravnih zapletih najbolj trpijo otroci, je menda jasno vsem, ki vsaj malo razmišljajo o posledicah.

Ker oče ni živel z družino, ampak je prihajal le na občasne obiske, je bila skrb za otroke v celoti prepuščena mami, zatrjujejo ljudje, ki družino dobro poznajo. Po razpitem rubežu je otroci niso videli kar sedem mesecev, potem so jim dovolili stike pod nadzorom, kar je izjemno mučno. Ko so otroci s staršem, ki ga imajo radi, socialne delavke nadzorujejo vsako njihovo besedo in vsak gib.

Dobro poučeni trdijo tudi, da je sodnica v procesu večkrat zavlačevala sojenje, ko je recimo »pozabila« oddati spis na višje sodišče. Po dobrih treh letih je sodišče naposled sprejelo odločitev in otroke dokončno prisodilo očetu.

Pred lanskimi poletnimi počitnicami je sodnica na predlog sodnih izvedenk dokončno prekinila stike med mamo in otroki in od takrat jih nimajo več. Otrokom so tri leta obljubljali, da bodo lahko z mamo, po sodbi pa upanja ni bilo več in otroci so usodo vzeli v svoje roke.

Po vseh zapletih je center za socialno delo nedavno spremenil mnenje in so-

dišču podal predlog, naj otroke predodeli materi.

Trenutno stanje je tako: po neuradnih informacijah je fant nastanjen v kriznem centru, od koder nenehno beži k materi, deklici še vedno živita pri očetu. Na začetku aprila bo narok na sodišču, na katerem lahko obe strani podata pripombe, končna odločitev, ali bo sprejela predlog centra za socialno delo, je v rokah sodnice. Ob tem pomembnem dogodku bi si morali vsi pristojni priklicati že nešteto-krat ponovljeni poziv: treba je odločiti v najboljšo korist otrok, pri tem pa spoštovati njihovo mnenje.

Odločiti je treba hitro in v korist otrok

Varuh človekovih pravic RS dogajanje v zvezi z odvzemom treh otrok spremlja že od začetka in je pri tem neprestano aktiven, pravijo pristojni. Sprožil je mnogo postopkov ter večkrat ukrepal v skladu s svojimi pooblastili. »Ob odvzemu otrok je Varuh javno apeliral na pristojne in odgovorne, da je to skrajni ukrep in da mora potekati na human način. Vsi občutljivi postopki se morajo izvajati z največjo mero občutljivosti do udeleženi- nih otrok, ki jih ravnanja pristojnih ne smejo še dodatno travmatizirati. Varuh je priporočal sodiščem, naj dosledno upoštevajo, da morajo biti vsi postopki v povezavi z otroki humani in da mora biti otrokova korist glavno vodilo, pa tudi, da mora biti v postopkih, kjer je vloženo pravno sredstvo in so udeleženi otroci, zadeva hitro in brez odlašanja predložena

Po neuradnih informacijah je fant nastanjen v kriznem centru, od koder nenehno beži k materi, deklici še vedno živita pri očetu. FOTO SHUTTERSTOCK

na višjemu sodišču v nujno odločanje,« so nam sporočili z urada varuha človekovih pravic.

Opozoril je tudi na sistemsko težavo, ko zaradi nujnih aktivnosti sodišča na prvi stopnji pritožbe strank niso nemudoma posredovane v reševanje druge stopnje, zaradi česar se postopki lahko zavlečejo za več mesecev, kar je izrecno v nasprotju z otrokovo koristjo. Po njegovih ugotovitvah lahko v tovrstnih postopkih prihaja do kršitve pravice do sojenja v razumnem roku, tudi do netransparentnosti postopka in neobrazložitve otrokove koristi.

V zvezi s tem primerom se je Varuh decembra 2022 obrnil tudi na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) in 14. marca 2023 so prejeli odobritev tega, da lahko v zadevi intervenirajo kot tretja stran. »Prav ta teden smo na ESČP poslali našo intervencijo, v kateri dajemo neodvisno mnenje glede nekaterih pravnih vidikov postopka, predvsem glede razumevanja pravice do poštenega sojenja, kot jo zagotavlja prvi odstavek 6. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic, in tudi z vidika pravice do naravnega sodnika, kot jo zagotavlja drugi odstavek 23. člena Ustave RS. Poudarjamo, da je v vsakem sodnem postopku pomemben tudi videz nepristranskosti. Varuh ne more posegati v postopke pred sodišči niti ne želi prejediti odločitve ESČP.« Na vprašanje, ali bo lahko odločitev ESČP konkretno vplivala tudi na položaj otrok, odgovarjajo: »Ta odločitev bo lahko imela vpliv tudi na položaj otrok, pri čemer bodo konkretne odločitve pri tem morali sprejeti slovenski organi.«

Za otroke štejejo dnevi

A medtem ko sodni mlini meljejo, čas nezadržno mineva, odločitev pa se zami-ka v prihodnost. »Se kdo vpraša, kako se ves ta čas počuti otrok? Od ene do druge obravnave pretečejo meseci, za otroke pa štejejo že dnevi,« opozarja Vlasta Nussdorfer, predsednica Nacionalnega odbora za otrokove pravice pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije (ZPMS) in nekdanja varuhinja človekovih pravic. Eno najvplivnejših slovenskih pravic, ki zna prislusniti ljudem v stiski, smo zaprosili za vpogled v zapleteno dogajanje in dolgotrajne postopke razreševanja. Tudi ona že dlje opozarja, da morajo biti vsi postopki, v katere so vpleteni otroci, izpeljani čim hitreje.

O konkretnem primeru ne more govoriti, ker bi šlo zgolj za špekulacije, zagotovo pa je sodni spis glede na triletno postopke izjemno zajeten, razmišlja.

BEG JE IZRAZ HUDE ČUSTVENE STISKE

O tem, kaj za psihološki razvoj otroka in njegovo osebnostno stabilnost pomeni dolgotrajna negotovost, s kom bo živel, smo vprašali Ranjo Salmič, psihologinjo in magistrico znanosti duševnega zdravlja otrok in mladostnikov. Pravi, da na občutenje negotovosti oziroma krepitve čustvene stabilnosti pri otroku najbolj vplivamo starši sami. »Tudi ob nerazrešenih sodnih postopkih so najpomembnejše stabilne življenjske razmere in predvidljivost, ki jo v otrokov vsakdan vnašamo z ohranjanjem vsakodnevne rutine. Tako lahko ustvarjamo relativno mirne in stabilne razmere. Če se potrudimo ostati v stiku z otrokovimi željami in potrebo po rednih, kontinuiranih stikih z obema od staršev, je to ključno za njegov zdravi čustveni in osebnostni razvoj.« Iztrgati otroka enemu in ga odvesti k drugemu od staršev zanj povzroči veliko travmo, šok, močno ojačano negotovost in občutke neslišnosti, neuzrčnosti. »Učinke lahko primerjamo z učinki zlorabe otroka. Institucije bi morale ne glede na uradnost postopkov te peljati taktno, po korakih, z jasno opredeljenimi izhodišči (npr. zblížiti otroka z odtujenim staršem) in cilji (npr. raziskati, zakaj je otrok od njega odtujen ali do njega čuti odpor). Lahko gre za namerno ali nenamerno odtujenega starša (npr. oviranje stikov, kritiziranje in razosebljanje drugega starša, lažne obtožbe nasilja ali zlorab itn). Če se ugotovi, da ne gre za odtujevanje, ampak za upravičeno zavrnitev starša s strani otroka, je njegovo željo treba upoštevati.« Večkrat beg otrok k enemu od staršev je nedvomno klic na pomoč, odraz globoke čustvene stiske otroka, ki se je dolgo čutil neuzrtega in preslišanega. »Takšnemu obrambnemu mehanizmu otroka, kot je beg, moramo vedno posvetiti vso pozornost in zanj ugotoviti vzrok, kar naredimo skozi poglobljeno delo z otrokom, v okviru tesnega, varno vzpostavljenega odnosa.«

»Lahko pa ob njem spregovorimo tudi o mnogih primerih sojenj, kjer se odloča o tem, komu bodo otroci zaupani v varstvo in vzgojo, ker med starši ni soglasja in sta se odločila, ali vsaj eden od njiju, za težko sodno pot.« Če in ko pride do tega, se morajo vsi vpleteni zavedati, da gre za nič krivega otroka ali otroke. »Razveza ali razhod roditeljev je zagotovo zanj stresen dogodek, kaj šele če postaja 'predmet', ki ga mora kot 'paket' nekdo 'predati', drugi roditelj pa 'prevzeti'. Sledijo manipulacije, pritiski na otroke, izvedenstva in kdaj celo izvršbe. Kako se počutijo otroci, je jasno vsakemu laiku, zato bi moralo biti nesporno jasno tudi strokovnjakom. Agonijo je treba končati čim prej, zato bi pričakovala od vseh vpletenih visoko specializacijo in predvsem primerno hitrost odločanja. Zagotovo so nezadovoljnim dopustna pravna sredstva, a včasih se ta celo zlorablajo za zavlačevanje. Svoje pa nedvomno odigrajo tudi odvetniki. Bi vse to privoščili svojim otrokom? Vplivati bi morali na stranke, ki vidijo zgolj svoj visoki ego, da pomislijo na otroke, kot npr. v Salomonovi sodbi. Takrat se pokaže, kdo ima otroka res rad in kdo le sebe. Zato nekaterih procesov, tudi tega, o katerem sprašujete, ne razumem. Kdo še verjame, da vpleteni dosledno mislijo na korist otrok, o čemer se govori pogosto žal s figo v žepu.«

Pred sodišče odloči, komu bo zaupalo otroka, predhodno poskrbi za ustrezna mnenja strokovnjakov. »Ta so pogosto, prav zaradi pomanjkanja strokovnjakov, podajana prepočasi. Na potezi je država, ki že (pre)dolgo ve za ta problem. Ne gre za nekaj novega in nenadnega. Si otroci to zaslužijo? Nikakor!« Ob tem sogovornica poudarja, da bi moral biti prav vsak uradni udeleženec postopkov z otroki visoko usposobljen in specializiran točno za to področje.

Krivda je na neodgovornih starših

Iz preteklosti se spomni več primerov, ki so povzročili velike travme vpletenim, zlasti otrokom, dogajali so se celo »rubeži otrok«, ki so se različno končali. »In vendar, vedno so krivi neodgovorni starši, običajno eden, svoje pa doprineše še dolg postopek. Poznam nekaj postopkov, ki trajajo leta in leta, pri varuhu pa smo

Novinarka revije Jana Sonja Grizila pravi, da v vsem tem težkem času nihče od pristojnih ni poslušal otrok, upošteval njihovih želja in ni odločal v njihovo korist.

pred leti celo naleteli na postopek s številnimi izvedenci in njihovimi mnenji. Vem, da je tako delo tudi za sodne izvedence izjemno težko. Se pa seveda sprašujem, kako je možno, da so mnenja lahko tako različna. Sem podpornica zgolj enega – konziliarnega in konec. V korist otrok.«

Ni se zgodilo prvič, da so katerega od otrok s silo, med upiranjem in jokom, odpeljali k drugemu od staršev. Res ne gre drugače? »Zame so in so vedno bile izvršbe resnično *ultima ratio*, torej povsem zadnja možnost, ko vse drugo že odpove. Na to možnost je treba kršitelja predhodno zelo resno opozoriti. Za vsakogar je namreč rubež že sam po sebi izjemno travmatičen. Zgrozimo se že, ko rubežniki potrka in npr. odpeljejo avto, omare, računalnike. Spomnim se, s kakšnimi čustvi so ljudje pisali o odnešenih hišnih ljubljenceh. Če obstaja nuja po izvršbi pri otrocih, zlasti ker se eden od staršev dlje ni držal dogovorov o stikih otrok z drugim, bi morali otroke na to tik pred tem psihološko pripraviti. Vse pa mora biti v njihovo največjo korist in izvedeno izjemno, izjemno obzirno, da čim manj trpijo.«

Kaj je lahko razlog, da otrokom prepovedo kakršen koli stik z enim od staršev? »To se lahko zgodi v res skrajnih primerih, ko bi stiki otrokom resnično zelo škodili. Vsaka taka odločitev mora imeti resno podlago in vzdržati tudi pravno presojo. Biti mora res v največjo korist otrok.«

Naj se sliši njihov glas

V obdobju, ko je bila Vlasta Nussdorfer varuhinja človekovih pravic, jim je uspelo prvič dopolniti Zakon

o varuhu človekovih pravic tako, da smo dobili samostojno enoto Zagovorništvu otrokovih pravic. »To je bil po letih projektov velik uspeh. Prepričana sem, da zelo dobro opravlja svojo vlogo in daje glas številnim otrokom. Seveda pa ga morajo ustrezne službe otrokom postaviti, starši pa se v korist otrok z njim strinjati. Pomembno je, da se to zgodi, preden so otroci popolnoma zmanipulirani in njihov glas ne bo več resničen.«

Za kaj sploh gre? Zagovorništvu je inštitut, s katerim pomagajo otrokom, da se okrepi njihov glas v različnih postopkih, pojasnjujejo pri varuhu človekovih pravic. »Gre za primere, ko se starši pred sodiščem dogovarjajo o tem, kje naj bi otrok živel po ločitvi, komu naj bi bil zaupan v varstvo in vzgojo, kje naj bi se šolal. Otroku lahko svoje mnenje posreduje s pomočjo zagovornika sodišču tudi takrat, ko se v družini tako zalomi, da se razmišlja o odvzemu otroka ali namestitvi v rejništvo, zavodsko varstvo in podobno. Zagovornik v zaupnem odnosu z otrokom poskrbi, da mu ta zaupa svoje mnenje. Pisno izjavo otroka se posreduje tistim, ki ga morajo slišati, to je sodiščem, centrom za socialno delo in drugim organom, ki odločajo o njegovem življenju.« Poudarjajo, da je zelo pomembno, da je zagovornik postavljen čim hitreje po začetku sodnega ali upravnega postopka, dokler ima otrok še svoje mnenje. V procesu postavitve zagovornika starši nimajo nobenega vpliva na zagovornika, saj z njimi osebno komunicira koordinator zagovorništvu.

Število primerov postavitve zagovornikov se iz leta v leto povečuje: v letu 2021 je bilo 107 pobud za postavitve zagovornika, v letu 2022 že 141. Letos je zagovornika dobilo že 27 otrok, ali je posredoval tudi v omenjenem primeru, varuh zaradi zaupnosti ne more komentirati. Dolej je zagovornika dobilo nekaj več kot tisoč otrok, trend pa ne upada. »Trenutno je število aktivnih zagovornikov občutno premajhno za potrebe na tem področju.«

Lani je celotna ZPMS, ki jo vodi predsednica Darja Groznik, podala zahtevo po povsem samostojnem varuhu otrokovih pravic po vzoru mnogih držav, tudi sosednje Hrvaške, pojasnjuje Vlasta Nussdorfer. Predlog je bil obravnavan v državnem svetu in predan naprej. »Kako bo odločila politika, ki sprejema zakone, bomo, upam, videli v kratkem. In s tem tudi potrditev, ali so otroci res naše največje bogastvo, kot radi rečemo, pa četudi tega čisto zares ne mislimo. Če bi to resnično bili, bi že zdaj pogosto z njimi ravnali povsem drugače, izključno v njihovo korist.«

Premiki v tej smeri se dogajajo. »Pri varuhu človekovih pravic je v skladu z veljavnim Zakonom o varuhu človekovih pravic sicer imenovan eden od namestnikov, ki se od 1. 3. 2023 ukvarja zgolj s področjem otrokovih pravic. Varuh pa se zavzema, da bi ta zakonski okvir spremenili oz. dopolnili na način, ki bo omogočil, da bo varuhov mandat v skladu z mednarodnimi standardi delovanja varuha otrokovih pravic,« pravijo na uradu varuha človekovih pravic.

Skrb in vzgoja otrok sta zahtevna naloga, še večji izziv postane po razpadu partnerske zveze. Vlasta Nussdorfer pravi, da bi starši pred rojstvom otroka nujno potrebovali tudi vedenje o tem, kaj je primerna vzgoja in kako ravnati v primeru razhoda. »Za vsak še tako majhen strojček dobiš navodila v več jezikih, za otroka pa zgolj napotke za porod in nego po njem. Kaj pa, ko se resno zaplete? Otroku ni strojček, ki ga daš v popravilo ali kar kupiš novega!«

Urša Izgoršek

Čas dvomljivcev

Pred nekaj dnevi je med množico (ne)pomembnih (ne) informacij, s katerimi nas vsako minuto zasipajo družbeni mediji, nepričakovano veliko pozornost zbudila preprosta fotografija. Na njej je papež Francišek, oblečen v bleščče belo dolgo puhovko, okrog vratu pa mu na dolgi verižici visi križ, dobro opazen na sijočem belem ozadju. Za papeža ne ravno običajna oprava je hitro zakrožila po spletu, nekateri so napol v šali ugibali, ali morda nosi kreacijo modne hiše Dior. Tudi znana ameriška manekenka in TV-voditeljica Chrissy Teigen, ki ima na twitterju skoraj 13 milijonov sledilcev, je delila fotografijo v prepričanju, da je avtentična. Pa ni bila. Ustvarila jo je umetna inteligenca, natančneje program neodvisnega raziskovalnega laboratorija Midjourney, ki iz kratkih besedilnih opisov ustvarja nove svetove, fantazijske karakterje in unikatne podobe, kot piše na njihovi spletni strani. Pozneje je lepotica zapisala, da tehnologiji prihodnosti ne bo kos. Ni edina.

Zdi se, da lahko umetna inteligenca ustvari tako rekoč karkoli, na voljo ima številna orodja in tako kot človeška domišljija nima meja. A dejstvo, da se lahko domisli česar koli, ni tako strašljivo kot to, da lahko z določenim namenom ustvari prepričljivo podobo resničnosti, ki pa je v resnici povsem zrežirana in zlagana.

Veliki vodje so imeli pred dobrim stoletjem za popravljanje zgodovinskih fotografij in »resnic« na voljo le črnilo, škarje in retuširanje, zdaj so možnosti brezmejne.

Nekaj takšnega, le da posredi ni bila umetna inteligenca, ampak s točnim namenom vodeni selektivni človekov izbor, se je nedavno zgodilo na konservativni kabelski televiziji Fox News. Njen najbolj priljubljeni voditelj Tucker Carlson je objavil del posnetkov, ki so jih varnostne kamere zajele na Kapitolu 6. januarja 2021, ko je na Trumpov poziv nanj prijuršala razjarjena množica. Carlson je gledalcem dokazoval, da množični napad ni bil nasilen upor, temveč miroljuben ogled hrama demokracije. Kot je znano, Fox News zaradi objav lažnih trditvev o ukrajenih volitvah, ki jih je širil Trump, čaka tožba, vredna 1,6 milijarde dolarjev. Med novinarji, ki trditvi sicer niso verjeli, so pa o njej prepričevali gledalce, je bil tudi Carlson.

Veliki vodje so imeli pred dobrim stoletjem za popravljanje zgodovinskih fotografij in »resnic« na voljo le črnilo, škarje in retuširanje, zdaj so možnosti brezmejne. V neskončnost sega tudi dvom o verodostojnosti videnege, slišanege in prebranega. Dvom o vsem. V vse bolj kaotičnem svetu je eno ključnih vprašanj, komu sploh še verjeti, kdo in kje sploh so še zaupanja vredne avtoritete.

Po Valiconovi raziskavi, ki so jo opravili marca lani, pri nas največ zaupanja med poklici uživajo gasilci, reševalci, medicinske sestre, znanstveniki in mali podjetniki. Na dnu lestvice so bili politiki, tik pred njimi vladni ministri, državni uradniki in duhovniki. Težko lekcijo o zaupanju smo vsi skupaj dobili med pandemijo. Takrat je ljudi z vso silo na dva pola razdelilo vprašanje, ali zaupati znanosti ali ne. In čeprav je najhujša zdravstvena kriza za nami, je razpoka ostala, le malenkost bolj zabrisana je. Ker se dvom o eni temi razrašča v številne nove dvome. Živimo v času, ko imamo skorajda neomejen dostop do vsega, kar nas utegne zanimati. V resnici se utapljam v poplavi informacij, a mnogim manjka zanimanja in potrpljenja, da bi se v stvari resnično poglobili in jim prišli do konca. Lažje je sprejeti informacijo, ki jo je namesto nas predelal že kdo drug, ali pa sploh ne verjeti nikomur. V človeški naravi je, da raje verjame v neverjetne zgodbe, sploh če so začinjene z negativnostjo.

Dvomiti je zdravo, a do razumne mere. Zato me preseneča, da nekateri raje kot izobraženim in strokovno podkovanim poznavalcem zaupajo kvazi strokovnjakom, ki so se do »znanja« dokopali na spletu, zdaj pa z lepimi besedami prodajajo meglo. Biti proti, biti izven priznanih vzorcev ne pomeni tudi biti vreden zaupanja. In le s čim so si ga zaslužili ti sveže pečeni strokovnjaki? Včasih se zdi, da so ravno najbolj skeptični hkrati tudi najbolj naivni.